

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

REPUBLIKA SLOVENIJA
NOSILEC JAVNEGA POOBLASTILA
JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE, LJUBLJANA

1. Naziv težišča v okviru CRP:

4 Moderna socialna država in večja zaposlenost

Prejeto: 21-11-2008	Sig. z. 0110
Šifra zadeve: 03113-409/2008	Pril. 10
	Vrednost:

2. Šifra projekta:

V5-0290

3. Naslov projekta:

Zaposlovanje mladih v luči institucionalne ureditve trga delovne sile in organizacije izobraževalnega sistema

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Zaposlovanje mladih v luči institucionalne ureditve trga delovne sile in organizacije izobraževalnega sistema

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Youth employment in the light of institutional arrangements of the labour market and organisation of the education system

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

zaposlovanje; poklicna kariera; mladinski trg delovne sile; izobraževanje; izobraževalni sistem; trg delovne sile;

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

employment; career; youth labour markets; education; education system; labour market

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Andragoški center Slovenije, Ljubljana, Šmartinska 134A

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

Fakulteta za družbene vede Ljubljana, Inštitut za družbene vede

6. Sofinancer/sofinancerji:

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

05288

Angela Ivančič

Datum: 20.11.2008

Podpis vodje projekta:

Dr. Angela Ivančič

Podpis in žig izvajalca:

Mag. Andrej Sotošek, direktor

Andragoški center Slovenije
Ljubljana

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

V predlogu naloge je bila uporaba mikropodatkov iz statističnih registrov in drugi zbirk statističnih podatkov navedena kot možnost, ki jo bomo poskusili izkoristiti v okviru danih možnosti. V faznih poročilih smo opozorili na organizacijske probleme in probleme kvalitete podatkov, predvsem podatkov za obdobje 1991 - 1998, kar je predstavljalo resno oviro pri delu. Ne glede na to smo uspeli vzpostaviti bazo s 5% vzorcem vseh oseb, zajetih v SRDAP od leta 1991 do 2006 in te podatke dopolniti z zbranimi podatki iz registra brezposlenih in šolskih statistik. Zaradi omejitev, ki jih ima statistični program SPSS, delno pa tudi zaradi nekaterih problemov kvalitete podatkov, v tretjem sklopu nismo uspeli izpeljati ene od načrtovanih analize, ki naj bi zagotovila vpogled v značilnosti zaposlitvenega statusa po prekinitvi prve pomembnejše zaposlitve.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Priloga 1

---

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvo, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
  - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
  - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

- uporaba pristopov k analizi, ki so uveljavljeni v mednarodnem raziskovalnem prostoru omogoča mednarodno primerljivost, pa tudi umestitev v mednarodni raziskovalni prostor;
- prispevek k dosedanjim raziskovalnim spoznanjem na področju socialne stratifikacije
- poglobljena učinkov prepletajočega se delovanja inštitucij trga dela in organiziranosti izobraževalnega sistema na priložnosti mladih na trgu dela, kar omogoča oblikovanje primernih ukrepov;
- informacija o izkoriščenosti izobrazbenih potencialov na nacionalni ravni in o dejavnikih, ki povečujejo oz. zmanjšujejo to izkoriščenost

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Rezultati so lahko pomembna podlaga za sprejemanje odločitev o nadaljnji reformi tako srednješolskega kakor tudi visokošolskega sistema izobraževanja ter h kreiranju politik, ki bodo po eni strani podpirale vlaganja v vseživljenjsko učenje in v razvoj družbe znanja, po drugi strani pa zmanjševale rigidnosti na trgu dela.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
 b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
 c) pri domačih uporabnikih;
 d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Ministrstvo za šolstvo in šport, saj posredujejo informacijo o izhodih, ki jih različne vrste izobrazbenih dosežkov omogočajo na trgu dela, kar je pomembna informacija za nadaljnje izboljševanje in modernizacijo programov formalnega izobraževanja, pa tudi za nadaljnji razvoj sistema izobraževanja odraslih.

Rezultate v znatnem obsegu koristi tudi sama ustanova, ki je nosilka raziskave pri uvajanju inovativnih ukrepov na področju aktivnosti in sistema izobraževanja odraslih, prav tako partnerska organizacija, saj je na ta način ustvarjeno novo znanje pomemben input za nekatere študijske predmete na ravni tako visokošolskega kakor tudi podiplomskega izobraževanja

3.7. Število diplomantov, magistrstov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

-

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

Delo na projektu je potekalo v povezanosti z mednarodnim projektom "Educational Systems and Labour Markets in Central and Eastern European Countries, katerega nosilec je Mannheimski inštitut za družboslovne raziskave (MZES) pri Univerzi v Mannheimu, financer pa Volkswagnova fundacija.

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

- prenos znanja, predvsem zahtevnejših raziskovalnih pristopov,
- umeščanje raziskovalcev v mednarodno raziskovalno mrežo,
- snovanje raziskovanja na podobnih teoretičnih konceptih in uporaba primerljive metodologije, kar omogoča mednarodno primerljivost ugotovitev,
- skupno publiciranje rezultatov v mednarodnem prostoru.

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Vodenje panela in uvodni prispevek v panelu "Socialno vključevanje mladih" v okviru Evropske konference "PRISPEVEK EVROPSKEGA SOCIALNEGA SKLADA K VKLJUČEVANJU MLADIH NA TRG DELA", ki je potekala 11. in 12. junija 2008 v hotelu Habakuk v Mariboru.

Članica EU fokusne skupine "Vrednotenje in priznavanje neformalnega in informalnega izobraževanja in učenja ter izkušenj"

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani: <http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije. Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

Raziskovalna organizacija: **Andragoški center Republike Slovenije**
Naslov: **Šmartinska cesta 134a, 1000 Ljubljana**
Davčna številka: **54646499**
Račun: **01100-6030632623**

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
Kotnikova ulica 5, 1000 Ljubljana
Davčna številka: 76953475
Račun: 01100-6300109972

ZAHTEVEK ZA IZPLAČILO št. V5- 0290- 2008 - 11

(šifra projekta) (leto) (mesec izplačila)

- 1.1. Potrjujemo, da aktivnosti po obsegu, dinamiki in kakovosti potekajo skladno s pogodbo št. **2611-06-030010** o izvajanju in financiranju raziskovalnega projekta št. **V5-0290**
- 1.2. Obrok izplačajte v pogodbi navedenim (so) izvajalcem po naslednjem razdelilniku:

Šifra RO	Naziv	Davčna številka	Račun	Znesek v EUR
393	Andragoški center Slovenije	54646499	01100-6030632623	3.299,21
582	Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede	47607807	01100-6030707119	2.438,55

Datum: 21.11.2008

3
Andragoški center Slovenije
Ljubljana

Podpis:

PRILOGA 1: Vsebinsko poročilo

1. Kratka opredelitev raziskovalnega problema

Procesi globalizacije in razvoj tehnologije sprožajo pomembne spremembe v poklicni strukturi in strukturi dela, hkrati se izboljšuje tudi izobrazbena struktura generacij, ki vstopajo na trg dela. Temu se prilagajajo tudi prakse zaposlovanja in razporejanja na delovna mesta. Vse to utemeljuje potrebo po razumevanju razmerja med izobraževalnim sistemom in spremembami na trgu delovne sile. Trdovratnost ohranjanja relativno visoke mladinske brezposelnosti in podaljševanje časa, potrebnega za osnovanje stabilnejše kariere terjata, da se nameni posebna pozornost zgodnji integraciji mladih v trg delovne sile. Preučevanja prehodov iz izobraževanja v zaposlitev analizirajo kako dobro se mlade generacije integrirajo na trg delovne sile in preko njega v širše socialno življenje. Številne dosedanje raziskave opozarjajo, da je prvi pomembnejši položaj posameznika na trgu delovne sile ključen za njegove kasnejše poklicne priložnosti.

Medtem ko sta teorija človeškega kapitala in model doseganja socialnega položaja vprašanje alokacije na delovna mesta obravnavala pretežno na podlagi vpliva individualnih resursov kot so izobrazba, delovne izkušnje in askriptivne značilnosti, se je v zadnjem obdobju pozornost raziskovalcev preusmerila na strukturne dejavnike, v katerih prihaja do izidov na trgu delovne sile (Kerckhoff 1995; Müller in Shavit 1998; Müller in Gangl 2003). Ugotovitve kažejo, da je vpliv individualnih resursov na poklicne izide odvisen od specifičnih institucionalnih ureditev sistema izobraževanja in sistema trga delovne sile in povezav med njima (prim. Hannan in dr. 1997). Estevez-Abe in dr. (2001) so mnenja, da kvalifikacijska ravnovesja (skill equilibria), tip tržnega gospodarstva in tip socialne varnosti drug drugega dopolnjujejo. Države z visoko ravniyo socialne varnosti imajo torej tudi visoko razvit in institucionaliziran sistem poklicnega izobraževanja (npr. Nemčija, Danska), medtem ko imajo države z nizko ravniyo socialne varnosti bolj splošen profil kvalifikacij (npr. ZDA, Irska). V gospodarstvih z močno instituonaliziranimi sistemi poklicnega izobraževanja pritisk študentov na akademske kariere ni tako močan, saj imajo stabilno ekonomsko prihodnost, ker jih srednješolsko poklicno izobraževanje pripelje do relativno varnega delovnega mesta. V na splošno izobraževanje usmerjenih izobraževalnih sistemih študenti s šibkimi akademskimi nagnjenji nimajo primerljivih priložnosti za izboljšanje svoje vrednosti na trgu delovne sile. Ker imajo prenosljive splošne spretnosti visoko vrednost, delodajalci mnogo manj cenijo poklicne kvalifikacije.

Iz raziskovalnih rezultatov tudi izvemo, da je za oblikovanje učinkovitih nacionalnih politik nujno identificirati pomembne dimenzije nacionalnih sistemov izobraževanja in usposabljanja ter sistemov zaposlovanja, saj zaradi različnih ureditev v posameznih državah ni mogoče pričakovati, da bi lahko intervencije politike povsod delovale na enak način.

Z uvedbo tržnega gospodarstva se tudi v Sloveniji trg delovne sile postopno deregulira, čeprav ostaja zaposlitev za določen čas še vedno prevladujoča oblika. V fleksibilnih oblikah zaposlitve se največkrat znajdejo prav mladi ob prehodu iz šolanja v zaposlitev in v prvih letih zaposlitvene kariere. Po drugi strani reforma izobraževalnega sistema spodbuja krepitev vezi med sistemom izobraževanja ter sistemom zaposlovanja, kar naj bi olajšalo prehod iz izobraževanja v zaposlitev. Trenutno evidence potrjujejo, da imajo bolje izobraženi mladi manj težav pri iskanju zaposlitve, tudi trajanje brezposelnosti je pri njih krajše kot pri slabše izobraženih. Vendar pa se je po statističnih podatkih v zadnjem obdobju med brezposelnimi zvišal delež bolje izobraženih iskalcev prve zaposlitve. Kažejo se izrazita strukturna (geografska, poklicna) neskladja, pa tudi neenakost pri dostopu mladih žensk do zaposlitve v primerjavi z mladimi moškimi. Vse to narekuje, da se preučevanju te problematike v Sloveniji nameni več pozornosti, ne samo na nacionalni ravni, ampak tudi v luči mednarodnih primerjav.

2. Cilji projekta in raziskovalna vprašanja

Osrednji vprašanja, ki sta predmet preučevanja projekta, sta:

1. kako nacionalna institucionalna ureditev – sistem izobraževanja in usposabljanja in z njim povezane oblike trgov dela in ukrepov socialnih politik – vpliva na povezave med izobraževalnimi in poklicnimi dosežki mladih oz. na procese razporejanja na delovna mesta po končanem izobraževanju ter
2. kakšne posledice ima to za zaposlitvene priložnosti in socialno stratifikacijo mladih, ki končujejo šolanje, kakor tudi za delavcev s poklicnimi izkušnjami.

Podrobnejša raziskovalna vprašanja, na katera bomo iskali odgovore z analizo empiričnih podatkov:

- Kateri modeli razporejanja na delovna mesta prevladujejo v Sloveniji in kako vplivajo na zaposlitvene priložnosti mladih, ki končujejo šolanje;
- Kateri regulacijski ukrepi na področju zaposlovanja in trga delovne sile spodbujajo in kateri ovirajo formiranje stabilnejših karier v zgodnji fazi zaposlitve;
- Katere so ključne povezave med trgov delovne sile in sistemom izobraževanja in kako vplivajo na dostop do (stalne) zaposlitve
- Kateri ukrepi drugih socialno varstvenih politik so pomembni za prehode iz izobraževanja v zaposlitev in kakšen je njihov vpliv;
- Katere so glavne podobnosti in razlike z izbranimi posttranzicijskimi državami in izbranimi državami in državami EU-15?

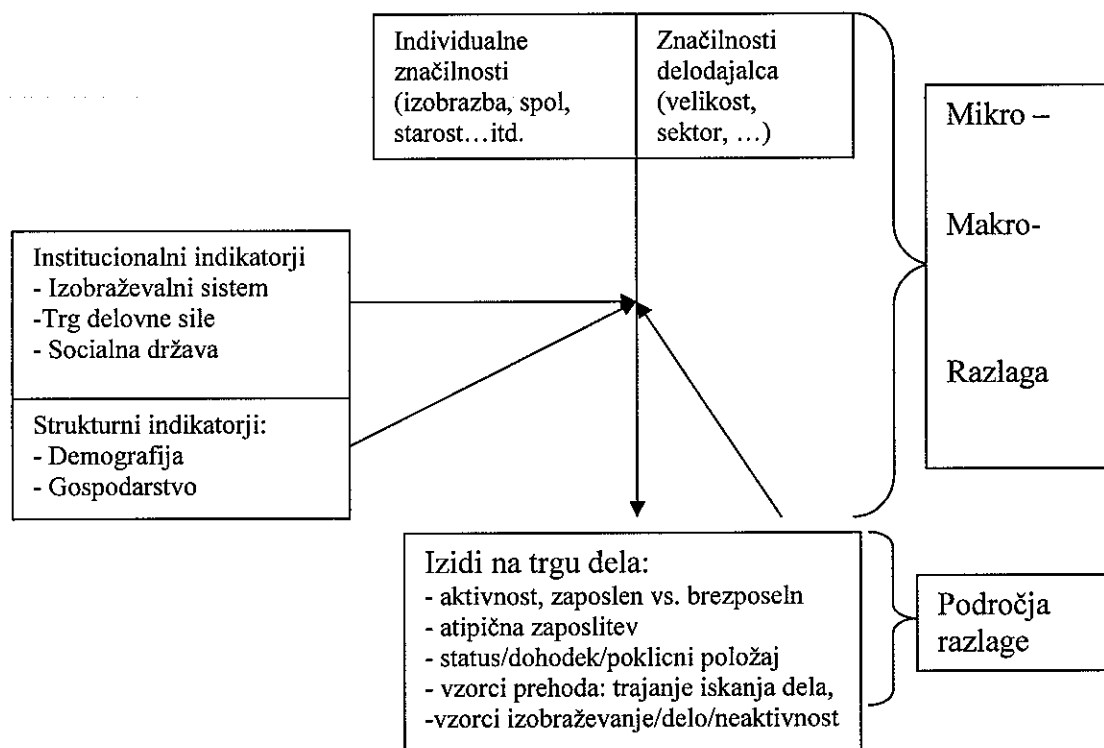
3. Konceptualna zasnova preučevanja

Izhodišče za razumevanje vpliva izobraževanja na procese razporejanja na delovna mesta predstavljajo teoretični modeli usklajevanja delavcev in delovnih mest (*job matching models*), ki na splošno pojasnjujejo zakaj naj bi izobraževanje vplivalo na izide na trgu delovne sile. Najbolj obetajoči so usklajevalni modeli. (prim. Logan 1996; Granovetter 1981; Sørensen in Kalleberg 1979). Ti modeli opisujejo izide dvostranske odločitve kot rezultanto součinkovanja struktur priložnosti in preferenc akterjev. Do uskladitve med posamezniki (s specifičnimi izobrazbenimi kvalifikacijami) in delovnimi mesti (ki zahtevajo izvajanje določenih nalog) pride, če dajejo zaposlovalci prednost prosilcem, ki ustrezajo za določeno delo, pred alternativo nesklajenitve pogodbe, pri čemer se hkrati zdijo tudi iskalcem pogoji dela ustrezni in jim tako dajejo prednost pred alternativo brezposelnosti ali nadaljevanja izobraževanja. Pričakovati je, da ljudje težijo k pridobitvi dela, ki obljublja ustrezna povračila za njihovo vlaganje v izobraževanje in usposabljanje, najsi bo v obliki kakovosti dela, denarnih ali nematerialnih nagrad ali kot stopnica na poti k boljši prihodnji karieri. Od zaposlovalcev pa pričakujemo, da bodo rekrutirali tiste iskalce zaposlitve, ki jih ocenjujejo kot najbolj produktivne in najcenejše z vidika opravljanja dela, ki ga terja delovno mesto. Ker skladnost med spretnostmi, ki se terjajo za opravljanje dela, in usposobljenostjo prosilca za zaposlitev ni nekaj, kar bi bilo enostavno ugotoviti, se zaposlovalci soočajo s problemom ocenjevanja. To največkrat rešujejo s pomočjo diplom in spričeval prosilcev za zaposlitev. Splošen izid takšne skupne odločitve in alokacijskega procesa se bo odražal v socialni stratifikaciji tranzicijskih procesov preko dejavnikov kot so kvalifikacije, spol ali socialno in etnično poreklo.

Lahko predpostavljamo, da so splošni mehanizmi, ki pripeljejo do uskladitve med posameznikom in delovnim mestom ali serijo zaporednih delovnih mest, v različnih državah v temelju enaki, institucionalni in strukturni pogoji, pod katerimi pride do odločitev individualnih akterjev, pa se lahko pomembno razlikujejo skozi čas in med državami. Po ugotovitvah dosedanjih preučevanj so značilnosti izobraževalnih sistemov, povezanost kvalifikacij in delovnih mest na trgu delovne sile, zaščita delovne sile in sistemi socialne varnosti najbolj vidni institucionalni dejavniki, ki vplivajo na razlike med državami v povezavah med izobraževanjem

in delom in še posebej v vzorcih prehodov iz izobraževanja v zaposlitev (Kerckoff 1995; Hannan et al. 2001; Müller in Shavit 1998; Muller in Gangl 2003).

Slika 1: Teoretični model preučevanja – mikro raven (Logan 1996; Mueller/Gangl 2003)

4. Metodika izvedbe projekta

Projekt je potekal v naslednjih sklopih oz. fazah:

1. analiza glavnih dimenzij sistema izobraževanja in usposabljanja, njegovih povezav s trgom dela ter regulacije trga delovne sile in podpornih ukrepov socialne politike;
2. široka empirična analiza povezav med izobraževanjem/izobrazbo in delovnimi mesti (podatki Evropske ankete o delovni sili);
3. podrobna analiza procesov razporejanja na delovna mesta, ki temelji na longitudinalnih podatkih s posebnim poudarkom na obdobju 2000-2006 ter na visokošolsko in univerzitetno izobraženi populaciji.

Podatki

Prvi sklop projekta je bil izpeljan z analizo literature ter analizo statističnih podatkov. Naslonili smo se na obstoječe raziskave, strokovne analize, poročila, zakonodajo ter razvojne dokumente na področju posameznih politik. Dopolnili smo jih z nacionalnimi statističnimi podatki (statistični letopis, statistične informacije, poročila Zavoda R Slovenije za zaposlovanje) in podatki iz nekaterih mednarodnih baz (Euridyce, EUROSTAT, ILO, UNESCO, TRANSMONEE).

Drugi in tretji sklop temeljita na podatkih nacionalne in evropske ankete o delovni sili (ADS, EULFS). Da bi ublažili glavne šibke točke ankete o delovni sili in omogočili detajlnejšo preučitev individualnih kariernih poti (tretji sklop), smo pridobili tudi soglasje SURS za uporabo

mikro podatkov iz registra zaposlenih SRDAP, registra brezposelnih, baze šolskih statistik in baze podatkov o dohodnini.

Kar zadeva bazo podatkov Ankete o delovni sili (ADS)¹ smo uporabili podatke za leta 2000, 2002, 2004 in 2006; vsi podatki so iz anket opravljenih v drugem četrtletju posameznega leta. Za analizo bi bilo sicer bolje uporabiti podatke za daljše časovno obdobje in leta pred 2000, vendar pred tem letom vprašalniki ADS še niso bili povsem standardizirani in v njih ni vseh informacij (ali pa so zajete na drugačen način), ki smo jih za analizo potrebovali.

Kar zadeva uporabo baz podatkov, ki jih vzdržuje in upravlja SURS, nam je kot temeljna baza služil statistični register delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP). Register zajema časovno obdobje odd leta 1991 dalje. Vsebuje podatke, ki so potrebni za vzdrževanje evidenc za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in zdravstveno zavarovanje ter redno beleži vse spremembe teh podatkov.²

V register so zajeti podatki za zaposlene in samozaposlene in v zadnjem obdobju tudi za kmete. Za naše potrebe smo uporabili podatke za zaposlene in samozaposlene osebe.

V raziskavo smo zajeli obdobje od 1.1.1991 do 30.11.2009.

V prvem koraku je bil iz baze podatkov SRDAP izbran 5% vzorec vseh vključenih oseb, in sicer iz starostnih kategorij: <1940; 1940-49; 1950-59; 1969-69; 1970-1979; ≥1980. Na ta način je bil izbran vzorec v obsegu 63.309 oseb.

V naslednjem koraku so bili vzorcju dodani podatki o epizodah brezposelnosti za posamezno osebo, ki so označene z začetnim in končnim časom, dodani pa so bili tudi podatki o prejemanju nadomestila za čas brezposelnosti in vključenosti v ukrepe APZ (javna dela, programi formalnega izobraževanja). Ker baza SRDAP ne vključuje podatkov o datumu končanja začetnega izobraževanja (najvišja dosežena stopnja izobrazbe v začetnem izobraževanju), smo za osebe s terciarno izobrazbo ta podatek pridobili iz statističnih baz s področja izobraževanja.

V tretjem koraku smo priključili še podatke iz nacionalne baze podatkov agencije AJPEH o letnem dohodku iz zaposlitve za vsako posamezno leto, od 1992 dalje.

Baza podatkov je bila nato reorganizirana tako, da smo za vsako osebo dobili časovno zaporedje zaposlitvenih statusov (epizod), ki jih označuje datum začetka in konca vsakega statusa. Za vsako osebo naj bi na ta način dobili informacije o vseh statusih od vstopa v bazo podatkov SRDAP. Obdobja, ko oseba ni imela statusa aktivnega zavarovanca iz naslova zaposlitve, samozaposlitve ali brezposelnosti so označena kot obdobja (epizode) neaktivnosti.

Osebe, zajete v vzorec so generirale skupaj 320.479 epizod.

Kar zadeva epizode zaposlitve, vsaka poleg začetnega in končnega časa vsebuje še podatke o značilnosti zaposlitve: šifra delodajalca, poklic (od leta 1998 dalje kode iz NKP, prevedene v ISCO-88 kode), dejavnost, vrsti delovnega razmerja, dolžina delovnega časa, izmensko delo, zahtevana izobrazba in kvalifikacija. Na ravni posameznika pa posreduje podatke o doseženi stopnji formalne izobrazbe, vrsti končane šole oz. izobraževalnega programa, spolu, letu rojstva. Ker ta študija preučuje uspešnost prehodov iz izobraževanja v zaposlitev in možnosti za ustvarjanje stabilne zaposlitve, smo izbrali podvzorec populacije, rojene od leta 1970 dalje. Tako izbran podvzorec obsega 17.174 enot, ki so bile vključene v analize.

Glede na raziskovalne cilje smo najprej definirali epizodo trajanja iskanja prve pomembnejše zaposlitve po doseženi najvišji stopnji izobrazbe neprekinjenem (začetnem/mladinskem) izobraževanju. Kot naslednjo epizodo smo opredelili trajanje prve pomembnejše zaposlitve.

Kot prvo pomembnejšo zaposlitev smo opredelili zaposlitev za določen ali nedoločen čas, ki traja vsaj 6 mesecev z delovnim časom, ki ni krajši od 20 ur tedensko. Trajanje iskanja prve pomembnejše zaposlitve po naši definiciji ne zajema samo obdobja registrirane brezposelnosti,

¹ Urad RS za statistiko; datoteke je za raziskovalni namen pridobil Miroљub Ignjatović s Fakultete za družbene vede.

² Pri čiščenju in kasneje pri analizi podatkov se je pokazala vrsta problemov v zvezi rednim vnašanjem sprememb in s tem tudi problemov pri konstruiranju zaporednih zaposlitvenih statusov

marveč celoten čas od končanja šolanja do registracije v bazi SRDAP kot zaposlena ali samozaposlena oseba, vendar pa podatkov o vrsti teh drugih statusov ni na razpolago, zato jih ni mogoče identificirati.

Za analizo smo iz baze podatkov ADS izbrali naslednje spremenljivke:

- zaposlitveni status osebe: zaposleni za nedoločen čas, zaposleni za določen čas, druge oblike dela (samozaposleni, pogodbeno delo, delo prek avtorskih honorarjev, delo preko študentskega servisa in delo za neposredno plačilo), brezposelni, neaktivni.
- Poklic oz. poklicna skupina po Standardni klasifikaciji poklicev (SKP)³, 10 skupin: (1) zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji, (2) strokovnjaki, (3) tehniki in drugi strokovni delavci, (4) uradniki, (5) poklici za storitve, prodajalci, (6) kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci, (7) poklici za neindustrijski način dela, (8) upravljalci strojev in naprav, industrijski izdelovalci in sestavljalci, (9) poklici za preprosta dela, (10) vojaški poklici.
- Izobrazba: osnovnošolska izobrazba (ali manj), nižja in srednja poklicna izobrazba, srednja strokovna oz. tehnična izobrazba, srednja splošna izobrazba, višja strokovna izobrazba, visoka strokovna izobrazba, univerzitetna izobrazba.
- Spol.
- Starost po starostnih skupinah: 15-19 let, 20-24 let, 25-29 let, 30-34 let, 35-49 let, 50 let in več.
- Čas od zaključka sedanje stopnje izobrazbe: pred 1,5 leta ali manj, pred več kot 1,5 do pred 6 leti, pred več kot 6 leti do pred 10 leti, pred več kot 10 leti.
- Vpisanost v šolski program v zadnjih štirih tednih (dodatno formalno izobraževanje): da, ne.
- Vključenost v neformalno izobraževanje (tečaj) v zadnjih štirih tednih (dodatno neformalno izobraževanje): da, ne.

Tem spremenljivkam smo v analizi dodali še tri strukturne spremenljivke (ki niso del podatkov ADS), in sicer anketno stopnjo brezposelnosti, stopnjo rasti BPD in indeks varovanja zaposlitve. Za vse tri strukturne spremenljivke velja, da smo upoštevali njihove vrednosti v letu pred tistim, na katerega se nanašajo anketni podatki, da bi tako lahko dejansko zajeli (merili) njihov vpliv. Tako smo podatkom za leto 2000 pripisali vrednost stopnje anketne brezposelnosti in stopnje rasti BDP v letu 1999, podatkom za leto 2002 vrednost stopnje anketne brezposelnosti in stopnje rasti BDP v letu 2001, podatkom za leto 2004 vrednost stopnje anketne brezposelnosti in stopnje rasti BDP v letu 2003 in podatkom za leto 2006 vrednost stopnje anketne brezposelnosti in stopnje rasti BDP v letu 2005. Izračunani podatki o indeksu varovanja zaposlitve pa so na voljo samo za dve leti, in sicer za 1999 in 2003.

Naši **odvisni spremenljivki** v analizah na podlagi ADS podatkov sta bila zaposlitveni status ter poklicni položaj.

Kot odvisne spremenljivke so bile na **podlagi statističnih baz mikro podatkov** vključene v analize:

- trajanje iskanja prve pomembnejše zaposlitve po končanem (neprekinjenem) začetnem/mladinskem izobraževanju;
- kakovost prve zaposlitve, merjena s socioekonomskim indeksom (ISEI, ki temelji na poklicni klasifikaciji ISCO-88) – za obdobje 1997-2006
- trajanje prve zaposlitve glede na destinacije po prekinitvi prve zaposlitve. Opredeljene so 3 destinacije: zaposlitev pri delodajalcu, brezposelnost, neaktivnost

³ Spremenljivka se nanaša samo na zaposlene osebe (zaposlenost v smislu opravljanja dela za plačilo).

Neodvisne spremenljivke iz statističnih baz mikro podatkov:

- najvišja dosežena izobrazba (osnovna šola ali manj, nižja in srednja poklicna izobrazba, srednja tehnična izobrazba, srednja splošna izobrazba, višješolska izobrazba, visokošolska in univerzitetna diploma, podiplomska izobrazba)

- spol;

- letnica rojstva (1970-1974; 1975-1979; 1980-1984; 1985 in kasneje)

- področja izobraževanja (3- mestne ISCED kode so bile združene v tri široka področja: zdravstvo/storitve; izobraževanje/humanistika/družboslovje/pravo/administrativno-poslovno; proizvodno/tehnično);

- poklic (4-mestne kode klasifikacije ISCED od leta 1997 dalje)

- trajanje iskanja zaposlitve (do 6 mes.; 7-12 mes.; 13-24 mes.; 25-60 mes.; nad 60 mes.)

- leto končanja izobraževanja (1991-1994; 1995-1999; 2000-2006);

- vrsta delovnega razmerja (določen čas; nedoločen čas)

- trajanje delovnega tedna (20-35 ur; 36 ur in več).

Metode statistične analize

Podatki ankete o delovni so bili analizirani z uporabo multivariatne logistične regresije. Za analizo tipa podatkov, ki smo jih pridobili iz statističnih baz SRDAP in registra brezposelnih bi bila najprimernejša metoda analize zgodovine dogodkov. Ker smo za obdelavo podatkov uporabljali statistični paket SPSS, smo za deskriptivno analizo trajanja posameznih statusov izbrali Kaplan-Maierjevo analizo preživetja v posameznih statusih (KM Survival Analysis), za analizo vpliva izbranih neodvisnih variabel na izbrane odvisne variable pa smo imeli na razpolago le Coxovo regresijsko analizo. Coxov model podpira le nekatere vrste analize, zato smo bili omejeni in nismo mogli izpeljati analize trajanja prve zaposlitve glede na konkurenčne destinacije po njeni prekinitvi (competing risks modeli).

Pomembnejše ugotovitve

Rezultati preučevanja razmer pri prehodih mladih iz izobraževanja v zaposlitev na podlagi podatkov, zbranih z Ad hoc modulom v okviru EUROSTAT, ki je zajel 20 EU držav⁴, med njimi tudi Slovenijo (Kogan, Schubert 2003) kažejo, da je povprečna stopnja participacije populacije stare 15-35 let v delovni sili okoli 90% in da ostaja delež relativno stabilen ne glede na čas končanja šolanja. Seveda pa so razlike med državami. Na Nizozemskem, v Franciji, Belgiji, Luksemburgu, Irski in Španiji, je evidentirana nadpovprečna stopnja. Na Danskem in v Romuniji je stopnja aktivnosti takoj po končanem šolanju nižja, vendar se s časom povečuje in doseže ali celo preseže povprečje EU. V večini držav se kaže kot prevladujoč vzorec naraščanje stopnje participacije v delovni sili že v kratkem času po končanju šolanja in potem stabilizacija. Na Finskem, Irskem, v Veliki Britaniji in na Slovaškem pa lahko zasledimo rahlo zmanjšanje te stopnje skozi čas

Države se močno razlikujejo po verjetnosti, da bodo mladi na prehodu iz šolanja v zaposlitev pristali v začasni zaposlitvi. Rezultati so pokazali, da posebno v Španiji in na Finskem (v manjšem obsegu) ta populacija začne zaposlitveno kariero z začasno pogodbo o delu. Po drugi strani pa je v Avstriji in Luksemburgu delež začasnih zaposlitev pri tej populaciji dokaj nizek. Približno polovica razlik med državami se da pojasniti s splošno situacijo na trgu dela in s stopnjo zaščite obstoječe delovne sile.

Velike razlike se kažejo tudi v verjetnosti delnih zaposlitev. Švedska in Nizozemska izkazujeta največji obseg, Portugalska in Luksemburg pa komaj nekaj odstotkov. Razlik med državami ni mogoče pojasniti niti z individualnimi značilnostmi niti s splošno zaposlitveno situacijo. Pokazalo se je, da čim več mladih je vključenih v programe poklicnega izobraževanja na

⁴ Španija, Finska, Irška, Francija, Italija, Švedska, Grčija, Velika Britanija, Danska, Portugalska, Nizozemska, Avstrija, Luksemburg, Madžarska, Slovenija, Slovaška, Litva, Latvija, Romunija, Estonija

sekundarni ravni tem višja je stopnja delnih zaposlitev. Drug tak dejavnik so dosežki terciarnega izobraževanja. Čim višji so ti, tem višja je stopnja delnih zaposlitev med mladimi, ki končujejo šolanje. V znatnem številu držav pa ti dve značilnosti ne pojasnjujeta njihovega mesta v EU.

Splošna ugotovitev je, da je integracija mladih v trg delovne sile dejansko sistematično strukturirana z nacionalnim institucionalnim kontekstom. Glede regulacije trga delovne sile velja, da je najpomembnejša zaščita zaposlitve obstoječe delovne sile, ki negativno vpliva na integracijo mladih v trg delovne sile. V državah z manj striktno zaščito ti hitreje najdejo bolj stabilno zaposlitev kot to velja za države s striktno zaščito. Proti pričakovanjem, plačni pogajalski sistem in sindikalizacija zaposlenih nimata vpliva na integracijski proces.

Z vidika izobraževanega sistema je ugotovljen pozitiven učinek dualnega izobraževanja kot izobraževanja na delu, ki izhaja iz njegove močne alokacijske funkcije: institucionalizirane poti, ki jih zagotavlja mladim, ki vstopajo na trg delovne sile. Stratifikacija, po drugi strani, ne kaže signifikantnega vpliva.

V vseh opazovanih državah imajo mladi, ki končujejo šolanje, največ težav pri iskanju zaposlitve takoj po vstopu na trg dela, s časom se situacija izboljša. Spet so tu razlike med državami. V Avstriji, na Nizozemskem, na Danskem, pa tudi na Švedskem, Irskem, v Veliki Britaniji in na Portugalskem se vzdržujejo nizke stopnje brezposelnosti v tej populaciji, ki so tudi bolj ali manj konstantne ne glede na čas končanja šolanja. Tudi v Sloveniji, Belgiji, Luksemburgu in na Madžarskem je stopnja mladinske brezposelnosti pod evropskim povprečjem, pri čemer pa so opazne večje težave ob začetku iskanja zaposlitve oz. ob vstopu na trg delovne sile. V Franciji, Grčiji, Španiji, Italiji, Romuniji, Latviji in posebej na Slovaškem, kjer doseže stopnja brezposelnosti med mladimi, ki so nedavno končali šolanje 50%, pa imajo očitno prav ti največje težave pri iskanju zaposlitve.

V državah, kjer so stopnje aktivnosti stabilne, vzorci zaposlitve odsevajo vzorce brezposelnosti. To se kaže za povprečje EU, za Nizozemsko, Švedsko, Francijo, Belgijo, Luksemburg, Irsko, Južnoevropske države, Slovaško in Slovenijo. V državah s stabilno stopnjo brezposelnosti, stopnje zaposlenosti posnemajo stopnje aktivnosti. To prihaja še posebej do izraza za Finsko in Veliko Britanijo, kjer zaposlitveni trendi sledijo vzorce aktivnosti, čeprav na nekoliko nižji ravni. Na splošno pa podatki ne kažejo na večje probleme pri iskanju zaposlitve mladih v Avstriji po končanem šolanju. Drugačne razmere so v Belgiji, kjer brezposelnost, posebej med mladimi s popolno srednjo šolo ali post-sekundarno ne-terciarno izobrazbo doseže 25%, in med slabše izobraženimi, kjer ta takoj po končanem šolanju znaša 45%. Trendi stabilizacije zaposlitve so opazni precej kasneje v delovni karieri, vendar pri slabše izobraženih v 10ih letih po končanju šolanja brezposelnost nikoli ne pade pod 20%. Podoben vzorec je značilen tudi za Italijo, le da takoj po končanju izobraževanja ni ostre meje med srednješolsko izobrazbo in slabše izobraženimi.

V Romuniji bolje izobraženi takoj po končanem šolanju srečujejo večje težave pri zaposlitvi kot manj izobraženi, kar povzroča, da je v Romuniji vzorec brezposelnosti med mladimi bistveno drugačen kot v drugih opazovanih državah.

Poseben primer je Finska, kjer stopnje aktivnosti bolje izobraženih upadajo z naraščanjem števila let od končanja šolanja, kar se utemeljuje z vračanjem v izobraževanje, kar je značilno predvsem za bolj izobražene mlade Fince. Ravno nasproten trend pa je značilen za slabše izobražene. Vendar pa podatki kažejo, da se zaposlitvene razmere univerzitetno izobraženih izboljšujejo hitreje kot pri drugih izobrazbenih kategorijah.

Najvišji odstotek mladih zaposlenih na negotovih delovnih mestih je značilen za Španijo in Francijo, medtem ko so relativno nizki deleži zabeleženi v Italiji, Avstriji, Veliki Britaniji in na Madžarskem. Višja stopnja izobrazbe v izbranih državah v resnici ne varuje pred negotovimi zaposlitvami v obdobju zgodnje kariere. Nekoliko ugodnejša slika se kaže le v primeru Madžarske in Romunije.

Preučevanje vpliva nacionalnih institucionalnih aranžmajev v sistemu zaposlovanja in v izobraževalnem sistemu na razlike pri vključevanju mladih v zaposlitve med državami EU-15 na podatkih EULFS za leta 1992-1997 (Van der Velden in Wolbers 2001) ugotavlja največjo verjetnost brezposelnosti v Italiji, Španiji in Grčiji, najnižjo pa v Luksemburgu, Avstriji, Nizozemski, Danski, Nemčiji. Razlike med državami v celoti pojasnjujejo razlike v splošni situaciji na trgu delovne sile ter razlikujoči se institucionalni konteksti kar zadeva zaščito zaposlitve in dualni sistem izobraževanja. V primeru Avstrije in Nemčije se pozitivni učinki pripisujejo tudi centraliziranim/koordiniranim plačnim pogajanjem.

Na podlagi analize podatkov LFS 2000 modula o prehodih iz izobraževanja v zaposlitve (EUROSTAT 2000) Gangl (2003) ugotavlja, da striktna zakonska zaščita zaposlitve predvsem zmanjšuje priložnosti za napredovanje mladih v karieri, kar pojasnjuje z indirektnim vplivom preko zmanjševanja mobilnosti delovne sile in s tem razpoložljivih prostih delovnih mest.

Rezultati multivariatne logistične regresije izpeljane na podatkih ADS, vodijo do naslednjih pomembnejših ugotovitev:

- Rezultati analize podatkov za celotno aktivno populacijo kažejo, da verjetnost zaposlitve za nedoločen čas dokaj dobro pojasnjujejo dosežena izobrazba, spol, starost, čas, ki je potekel od končanja šolanja, ter vključenost v formalno izobraževanje, kar pa ne velja za zaposlitve za določen čas, druge oblike zaposlitve in brezposelnost. Vsaj kar zadeva opazovano časovno obdobje, v nasprotju z ugotovitvami držav EU-15, spremenljivke gospodarskih razmer in zaščite zaposlitve pomembneje ne prispevajo k pojasnjevanju razlik.
- Boljša dosežena izobrazba povečuje verjetnost zaposlitve za nedoločen in za določen čas, zmanjšuje pa tudi tveganje brezposelnosti. Pri drugih oblikah zaposlitve vpliv izobrazbe ni tako enoznačen. Pospešujejo jih srednja poklicna, predvsem pa srednja strokovna in srednja splošna izobrazba.
- Ženski spol nekoliko povečuje tveganje brezposelnosti in zaposlitve za določen čas ter nekoliko zmanjšuje verjetnost zaposlitve za nedoločen čas in drugih oblik zaposlitve, vključno samozaposlitev.
- Najnižji starostni kategoriji (15-19 let in 20-24 let) pomembno zmanjšujeta verjetnost zaposlitve za nedoločen čas in povečujeta tveganje zaposlitve za določen čas ter brezposelnosti. Na druge oblike zaposlitve starost nima signifikantnega vpliva.
- Podobno kot ugotavljajo raziskave za stare članice EU, tudi naši rezultati kažejo, da čas, ki je potekel od končanja šolanja, statistično značilno vpliva na zaposlitveni status; čim krajši je ta čas, tem večje je tveganje brezposelnosti ali zaposlitve za določen čas in tem manjša je verjetnost zaposlitve za nedoločen čas. Čas končanja šolanja pa nima statistično značilnega vpliva na verjetnost vključevanja v druge oblike zaposlitve kot so samozaposlitev, študentsko delo, začasna in občasna dela, delne zaposlitve ipd. Za razliko od drugih držav po naših rezultatih v Sloveniji povečuje verjetnost drugih oblik zaposlitve vključenost v formalno izobraževanje.
- Povprečna stopnja brezposelnosti aktivnega prebivalstva, ki se ni izkazala kot pomembna pri pojasnjevanju razlik za nobenega od opazovanih zaposlitvenih statusov, nekoliko povečuje tveganje brezposelnosti ter zmanjšuje verjetnost zaposlitve za nedoločen čas za najnižjo stopnjo izobrazbe in najkrajše obdobje po končanem šolanju.

Za populacijo v starosti 15 do 34 let pa rezultati opravljenih statističnih analiz kažejo naslednje:

- V obdobju od leta 2000 do leta 2006 se je najbolj opazno zmanjšal delež mladih, ki so zaposleni za nedoločen čas (v tem aktivnostnem statusu je bilo leta 2000 39,7% mladih, leta 2006 pa le še 33,1% mladih), najbolj opazno povečal pa delež mladih, ki opravljajo različne druge oblike dela (pogodbeno delo, delo prek avtorskih honorarjev, preko študentskega servisa in delo za neposredno plačilo) – s 7,9% leta 2000 na 14% leta 2006.

- V letih od 2000 do 2006 se je med zaposlenimi mladimi opazno zmanjšal delež tistih, ki opravljajo industrijske poklice (upravljalci strojev in naprav, industrijski izdelovalci in sestavljalci), povečal pa delež mladih, ki so zaposleni kot strokovnjaki, tehniki in drugi strokovni delavci ter v storitvenih poklicih. Povečal se je tudi delež mladih, ki opravljajo poklice za preprosta dela. Struktura razporeditve mladih po poklicnih skupinah dobro odraža spremembe v strukturi gospodarstva v Sloveniji in spremembe v povpraševanju (nova delovna mesta).
- V primerjavi z mladimi, ki so dosegli univerzitetno izobrazbo, se kaže pri mladih z doseženo splošno srednjo izobrazbo ter zgolj osnovnošolsko izobrazbo, precej manjša verjetnost zaposlitve za nedoločen čas. Manj, a še vedno statistično značilno, zmanjšujeta verjetnost zaposlitve mladih za nedoločen čas tudi srednja tehnična ter nižja in srednja poklicna izobrazba. Negativen vpliv ima tudi nižja starost. Za mlade moške je nekoliko (vendar statistično značilno) bolj verjetno, da so zaposleni za nedoločen čas kot za mlade ženske. Več kot je minilo časa od končanja zadnje stopnje izobrazbe, večja je tudi verjetnost, da bodo zaposleni za nedoločen čas. Od makro spremenljivk statistično pomembno vpliva na verjetnost zaposlenosti za nedoločen čas le anketna stopnja brezposelnosti, ki nekoliko zmanjšuje verjetnost.
- Osnovnošolska in splošna srednješolska izobrazba najbolj zmanjšujeta verjetnost zaposlitve za določen in določen čas. Mlade ženske se bodo bolj verjetno zaposlile za določen čas kot mladi moški, prav tako tudi tisti v starostnih kategorijah 20-24 let in 25-29 let. Pozitiven, vendar ne zelo močan, vpliv na verjetnost zaposlitve za določen čas ima dejstvo, da je oseba pred kratkim (do pred 1,5 leta) končala izobraževanje.
- Od makro dejavnikov ima vpliv na verjetnost zaposlitve za določen čas le anketna stopnja brezposelnosti; njen vpliv je negativen, a šibak in to v smislu, da višja stopnja brezposelnosti zvišuje verjetnost za zaposlitev mladih za določen čas.
- Analiza je pokazala, da sociodemografske značilnosti (spol, starost, izobrazba) nimajo večjega vpliva na verjetnost opravljanja drugih oblik dela (pogodbeno delo, delo prek avtorskih honorarjev, preko študentskega servisa in delo za neposredno plačilo). Statistično značilen a šibak je le vpliv srednje tehnične in srednje splošne izobrazbe. Pač pa povečuje verjetnost vključenost v formalno izobraževanje. Od makro dejavnikov povečuje verjetnost opravljanja dela za plačilo le višja anketna stopnja brezposelnosti, iz česar lahko sklepamo, da je v obdobjih, ko je stopnja brezposelnosti nizka, verjetnost, da bodo mladi opravljali druga dela za plačilo, manjša.
- Na verjetnost brezposelnosti pri mladih statistično značilno vpliva izobrazba; najbolj jo povečujeta osnovnošolska ter nižja in srednja poklicna izobrazba. Zvišuje jo tudi nižja dosežena starost, najbolj izrazito kategorija starih 20-24 let ter dejstvo, da so mladi pred kratkim končali šolanje (do pred 1,5 leta). Tudi spol nekoliko vpliva na verjetnost brezposelnosti mladih in sicer v škodo mladih žensk.. Presenetljivo pa makro dejavniki ne kažejo pomembnejšega vpliva.
- Analiza ustreznosti zaposlitve merjena z usklajenostjo poklicne kategorije in dosežene formalne izobrazbe kaže, da opazovane osebne značilnosti (izobrazba, spol, starost), vrsta delovnega razmerja in gospodarske okoliščine, merjene s stopnjo rasti BDP dokaj dobro pojasnjujejo razlike v verjetnosti zaposlitve v visoko strokovnih poklicih in kmetijskih poklicih, dokaj zadovoljivo tudi v primeru dostopa do poklicne skupine zakonodajalcev, višjih administratorjev in menedžerjev, srednje in višje strokovnih poklicev ter obrtnih in industrijskih poklicev, pri razlikah v dostopu do drugih poklicnih skupin pa je pojasnjevalna vrednost manj zadovoljiva.
- Na splošno lahko ugotovimo, da rezultati govorijo o relativno dobri usklajenosti, kar velja pripisati utemeljenosti hierarhije poklicev na izobrazbeni hierarhiji. Z izobraževalno reformo iz 1990ih let se tudi poklicni standardi, ki so izhodišče za pripravo izobraževalnih

programov, pripravljajo na podlagi analize dela. Gotovo k temu prispeva tudi dejstvo, da izredno visok delež mladih, ki končujejo srednješolsko izobraževanje, nadaljuje šolanje na terciarni ravni, kar zmanjšuje pritisk na delovna mesta v sredini poklicne hierarhije. Ne glede na to rezultati nakazujejo višjo stopnjo usklajenosti pri poklicnih skupinah, ki so povezane z visokošolsko in univerzitetno izobrazbo, do določene mere tudi pri tehnikih in srednje ter višje strokovnih poklicih. Pri tem velja opozoriti, da je velik obseg teh poklicev v javnem sektorju (zdravstvo, šolstvo, raziskovanje), kjer je dostop pogosto reguliran s predpisano izobrazbo. Pri mladih v starosti do 24 let oz do 29 let je verjetnost dostopa do teh poklicev nekoliko manjša, kar je razumljivo glede na trajanje šolanja, ki usposablja za delo v teh poklicih.

- Trend izpodrivanja navzdol bi morda lahko zasledili pri srednje in višje strokovnih poklicih, ter pri pisarniških in storitvenih poklicih in trgovcih, ko gre za višješolsko in srednjo tehniško ter splošno izobrazbo. Bolj vidno pa je takšno izpodrivanje pri poklicih za enostavna dela.
- Ugotovitve opozarjajo na obstoj bolj »moške« in bolj »ženskih« poklicnih trgov. Pri moških je nekoliko večja verjetnost zaposlitve v skupini zakonodajalcev, višjih uradnikov in menedžerjev, obrtnih poklicev in industrijskih poklicev ter v oboroženih silah, medtem ko je verjetnost zaposlitve v drugih poklicnih skupinah nekoliko večja za ženske.
- Rezultati analize vpliva gospodarskih razmer (stopnja rasti BDP) ne omogočajo sklepanja o povezanosti te dimenzije z verjetnostjo zaposlovanja v posameznih poklicnih skupinah. Če spet govorimo o poklicnih skupinah, ki terjajo visokošolsko in univerzitetno izobrazbo, domnevamo, da je dostop višjih izobrazbenih skupin do teh poklicev marsikdaj povezan z državnimi regulacijskimi mehanizmi in dejavniki, ki jih kontrolirajo glavni upravno-politični akterji ter z dimenzijami socialnega kapitala, manj pa z ekonomskimi in tehnološkimi okoliščinami. V nadaljevanju bi zato veljalo med makro spremenljivkami zajeti v analizo tudi te značilnosti.

Rezultati **tretjega sklopa**, pridobljeni z analizo mikro podatkov iz statističnih registrov, v glavnem potrjujejo prejšnje ugotovitve. Ker gre za obdobje od leta 1991 dalje pa veliko jasneje odlikavajo tudi učinke gospodarskih in socialnih sprememb, značilnih za posamezna obdobja delovanja tržnega gospodarstva, pa tudi učinke sprememb izobraževalne reforme iz leta 1990 ter sprememb v regulaciji trga dela. Ugotovimo lahko:

- da je izobrazba ključni dejavnik trajanja iskanja prve pomembnejše zaposlitve po končanem neprekinjenem mladinskem izobraževanju. Rezultati KM analize preživetja v statusu iskanja zaposlitve kažejo na dokaj dolga povprečna obdobja, h katerim doprinesejo predvsem osnovnošolska, poklicna ter srednja tehnična in srednja splošna izobrazba. Če se mediana za prve tri izobrazbene kategorije giblje od 36-50 mesecev, znaša pri visokošolski in univerzitetni izobrazbi le še 13 mesecev. To tudi pomeni, da obstajajo velike razlike v korist visokošolske in višješolske izobrazbe. Podatki tudi nakazujejo nekoliko boljše možnosti mladih s končano poklicno izobrazbo v primerjavi s srednjo tehnično ni srednjo splošno izobrazbo. Potrjuje se, da trg dela nagraduje predvsem terciarno izobrazbo, na srednješolski ravni pa tiste programe, ki zagotavljajo poklicno specifične spretnosti. Prav tako je očitno, da so bile v najbolj neugodnem položaju generacije, ki so končale šolanje v obdobju 1991-1994, kasneje so se razmere nekoliko stabilizirale, medtem ko se je v obdobju 2000-2006 čas iskanja prve zaposlitve občutno skrajšal. Ne glede na obdobje pa rezultati kažejo, da se z vidika zaposlitvenih priložnosti, v največjem obsegu povrne vlaganje v visokošolsko in tudi višje šolsko izobraževanje. Vendar pa iz trajanja prve zaposlitve lahko sklepamo, da je čas preživetja v prvi zaposlitvi za terciarno izobrazbo pomembno krajši kot za druge ravni izobraževanja. To lahko utemeljimo s pripravnostmi za določen čas, ki jih delodajalci v največjem obsegu prakticirajo prav pri tej izobrazbeni kategoriji.

- Rezultate KMSA potrjujejo tudi rezultati Coxove regresijske analize. V primerjavi s splošno srednješolsko izobrazbo, ki ima vlogo referenčne kategorije signifikantno zmanjšuje prehodno stopnjo iz epizod iskanja prve zaposlitve osnovnošolska izobrazba in manj, vse druge pa jo povečujejo. Najmočneje prav visokošolska in univerzitetna izobrazba.
- Ženske iščejo prvo zaposlitev nekoliko dalj od moških, v primerjavi z rojenimi iz od leta 1985 dalje so imele slabše možnosti za prvo zaposlitev tudi vse prejšnje rojstne generacije, kar se ujema z vplivom obdobja končanja šolanja na stopnjo prehodnosti prve zaposlitve, ki prav tako potrjuje, da so bili v slabšem položaju mlad, ki so končali šolanje pred letom 2000, še posebej tisti, ki so končali šolanje v obdobju 1991-1994.
- Najboljše priložnosti za prvo zaposlitev imajo mladi, ki pridobivajo izobrazbo na področju izobraževanja/humanističnih ved/zdravstva/storitev, nekoliko manj ugodne pa mladi, ki končujejo izobraževanje na področju družboslovja, ekonomsko-poslovnih ved in prava.
- Kar zadeva trajanje prve zaposlitve v obdobju 1990 – 2006, med izobrazbenimi kategorijami ni velikih razlik. Večinoma jo približno 40 % konča po 12 mesecih, nadaljnjih 20% pa po 24 mesecih. Ne glede na to imajo najkrajše trajanje prve zaposlitve najmanj izobraženi, populacija z višje in visokošolsko in univerzitetno izobrazbo pa izkazuje najbolj stabilno zaposlitev v primerjavi z drugimi izobrazbenimi kategorijami v prvih 12 mesecih.
- Čeprav razlike med izobrazbenimi kategorijami niso tako velike kakor v primeru iskanja prve zaposlitve, pa rezultati Coxove regresijske analize kažejo, da je dosežena stopnja izobrazbe tudi pomemben dejavnik trajanja prve zaposlitve. Značilno je, da osnovnošolska in poklicna izobrazba zmanjšujeta prehodno stopnjo v primerjavi s splošno srednjo izobrazbo, medtem ko jo terciarna izobrazba povečuje; to še zlasti velja za visokošolsko in univerzitetno izobrazbo. Prva zaposlitve je nekoliko stabilnejša pri ženskah kot pri moških; razlike so majhne a statistični značilne. Starost deluje negativno na prehodno stopnjo, čim nižja je letnica rojstva, tem stabilnejša je prva zaposlitev, kar kaže na postopno zmanjševanje priložnosti za stabilno zaposlitev po končanem šolanju.
- Kvaliteta delala (višina ISEI) ne vpliva na prehodno stopnjo iz prve zaposlitve, prav tako tudi ne področje izobraževanja. Po pričakovanjih zaposlitev za nedoločen čas pomembno znižuje prehodno stopnjo, medtem ko jo zaposlitev z delčnim delovnim časom nekoliko povečuje.
- Tudi kakovost prve zaposlitve, merjena s socioekonomskim indeksom je pomembno odvisna od individualne dosežene stopnje izobrazbe in v veliki meri odražajo izobrazbeno hierarhijo. Najbolj prestižna delovna mesta zasedajo mladi s končano visokošolsko in univerzitetno izobrazbo in najmanj prestižna mladi z najnižjo stopnjo izobrazbe. V prvem primeru znaša vrednost povprečna vrednost 66 točk, v drugem primeru pa 28 točk. Poklicni statusi tistih z najnižjo izobrazbo in tistih s poklicno izobrazbo ob prvi zaposlitve se razlikujejo samo za tri točke, kar kaže na dejansko nizek prestiž poklicev, ki jih zasedajo mladi s poklicno izobrazbo. Po drugi strani pa lahko ugotovimo, da je socialni status mladih s srednjo splošno izobrazbo ob prvi zaposlitvi nekoliko višji v primerjavi z mladimi s srednjo tehniško izobrazbo (+2 točki). Preseneča razlika med višješolsko izobrazbo in visokošolsko/univerzitetno izobrazbo (+ 11 točk v korist drugih). Ocenjujemo, da je tako visoka razlika pogojena s tem, da so v tej kategoriji zajeti tudi mladi s podiplomsko izobrazbo. Glede na rezultate enostavne regresijske analize je verjetnost zaposlitve na delovnih mestih z višjim poklicnim prestižem pomembno povezana z višjo doseženo stopnjo izobrazbe, ki so pridobili kvalifikacijo na področje družboslovja/prava/poslovne administracije, manjša pa je verjetnost za tiste, ki so se izobraževali na področju šolstva/humanistike/zdravstva/storitev, medtem, ko izobraževanje na področju tehnike/naravoslovje/računalništvo statistično značilno ne vpliva na verjetnost dostopa do bolj prestižnih delovnih mest. Signifikantno manjšo verjetno zaposlitve na prestižnejših delovnih mestih imajo tudi mladi, ki so končali šolanje v obdobju 200-2006. Presenetljivo

Spa obstaja nekoliko večja verjetnost prve zaposlitve žensk v primerjavi z moškimi na prestižnejša delovna mesta.

Glede na predstavljene ugotovitve lahko na kratko sklenemo, da vsi predstavljeni rezultati potrjujejo boljše zaposlitvene priložnosti mladih, ki v začetnem izobraževanju dosežejo čim višjo stopnjo izobrazbe, kar je tudi skladno z ugotovitvami mednarodnih preučevanj. Hkrati pa ti rezultati nakazujejo, da so prav ti mladi tudi najbolj podvrženi menjavi prve zaposlitve. To lahko obrazložimo na dva načina: da bolje izobraženi mladi na začetku ne dobijo zaposlitve, ki bi ustrezala njihovim pričakovanjem, zato iščejo drugo ustrežnejšo, ali pa z večjo fleksibilnostjo trga dela, ki jim zagotavlja prvo zaposlitev le za določen čas, kar je očitno značilno za obdobje 2000-2006. Empirično bi lahko podprli katerega od obeh argumentov z identifikacijo destinacij po prekinitvi prve zaposlitve.

Reference:

- Couppié, Thomas, Mansuy Michéle (2001). New Entrants and experienced workers on the European Labour Markets. Delovni zvezek. Pripravljen kot del TSER projekta Comparative Analysis of Transition from Education to Work in Europe. Marseille: Cereque, Insee.
- Estevez-Abe, M., Iversen, T., and Soskise, D. (2001). 'Social Protection and the Formation of Skills: A Reinterpretation of the Welfare State', in Hall, P.A. and Soskise, D. (Eds.) *Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford, OUP, pp. 145-183.
- Gangl, Markus (2003). *The Only Way is UP? Employment Protection and Job Mobility among Recent Entrants to European Labour Markets*. V V Kogan, I. in Walter Müller (ured.), *School to Work Transition in Europe: Analysis of EU LFS 2000 Ad Hoc Module*. Mannheim: Universität Mannheim, MZES, str. 5-26.
- Greenwood, Ian in Stuart, Mark (2001). Employability or Lifelong Flexibility: Unpicking the Contradictions of the European Employment Strategy. Leeds: Leeds University, Business School. <http://www.leeds.ac.uk/learning-in-partnership>.
- Granovetter, M. (1986): Labour Mobility, Internal Markets and Job Matching: A Comparison of the Sociological and Economic Approaches. *Research in Social Stratification and Mobility*, vol. 5, str. 3-39.
- Hannan, D. F., D., Raffé and E., Smith (1997). Cross-National Research on School to Work Transition: An Analytical Framework. V P. Werquin, R. Breen in J. Planas (ured.) *Youth Transition in Europe: Theories and Evidence*. Marseille: CEREP.
- Ivančič, A., Ignjatović, M. Trbanc, M. (2007). Zaposlovanje mladih v luči institucionalne ureditve trga dela in organiziranosti izobraževalnega sistema. Poročilo prve faze projekta. Ljubljana, Andragoški center Slovenije, marec 2007.
- Kerckhoff, Alan, C. (1995): *Institutional Arrangements and Stratification Processes in Industrial Societies*. *Annual Review for Sociology*, Vol. 15, str. 323-347
- Kogan, Irena, Schubert, Frank (2003). *Youth Transition from Education to Work Life in Europe: A General Overview*. V Kogan, I. in Walter Müller (ured.), *School to Work Transition in Europe: Analysis of EU LFS 2000 Ad Hoc Module*. Mannheim: Universität Mannheim, MZES, str. 5-26.
- Müller, Walter, M. Gangl (2003), *Transitions from Education to Work in Europe. The Integration of Youth in EU Labour market*. Oxford: Oxford University Press.
- Müller, Walter and Shavit, Yosi (1998). 'The Institutional Embeddedness of the Stratification Process: A Comparative Study of Qualifications und Occupations in Thirteen Countries'. In:

Shavit, Yossi and Müller, Walter (Ured.): From School to Work. A Comparative Study of Educational Qualifications und Occupational Destinations. Oxford, Clarendon Press, pp. 1-48.

Sørensen, A. B. in Kalleberg, A. (1981): An Outline of a Theory of the Matching of Persons to Jobs. V: Berg I. (ured.) (1981): Sociological Perspectives on Labour Markets, New York, Academic.

Van der Velden, Rolf, K.W., Wolbers Maarten H. J. (2001). The integration of young people into the labour market within the European Union: The role of institutional settings. Delovni zvezek. Pripravljen kot del TSER projekta Comparative Analyssi of Transition from Education to Work in Europe. Maastricht: Maastricht University, ROA.

Van Orus, C., M. Vodopivec (2006): Shortening the Potential Duration of Unemployment Benefits Does not Affect the Quality of Post-Unemployment Jobs: Evidence from a natural Experiment.